ქართველი ერის წარმოშობა ი. ბ. სტალინის მოძღვრების სინათლეზე ნაციის შესახებ

აკად. ს. ჯანაშიას მოხსენება

17 მარტს მწერალთა კავშირის კლუბში მწერალთა და ლიტერატურული ორგანიზაციების თანამშრომელთა კრებაზე მოხსენებით „ქართველი ერის წარმოშობა ი. ბ. სტალინის მოძღვრების სინათლეზე ნაციის შესახებ" გამოვიდა აკადემიკოსი ს. ნ. ჯანაშია.

— ამხანაგმა სტალინმა თავის შრომებში, — სთქვა მომხსენებელმა, მოგვცა ნაციის ცნების ღრმა და ყოველმხრივ მეცნიერული განსაზღვრა, რაც დიდად გვიადვილებს გავარკვიოთ და დავადგინოთ ქართველი ერის ჩამოყალიბების პროცესი როგორც ქართული, ისე უცხოური წყაროების მიხედვით.

ამხანაგ სტალინის დებულების შესაბამისად ირკვევა, რომ ქართველი ერი, როგორც ყოველი ერი, წარმოადგენს არა ტომობრივ ან რასობრივ, არამედ ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ერთობას. ჩვენ (ქართველი ხალხის) პირველ ბინად წარმოგვიდგება ქართლი, ხალხური გადმოცემით ქართლი კვირია მაღლობი, რომელსაც შემდეგში არმაზის მთა ერქვა. ამ მაღლობზე იყო აგებული ძველი საქართველოს დედაქალაქის მცხეთის ციხე-გალავანი, არმაზის ციხე. ჯერ კიდევ ელინისტურ ეპოქაში (IV–I ს. ს. ჩვენს წელთაღრიცხვამდე) ქართლი არის სახელწოდება, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე მონათესავე ტომს. ამ ტომთაგან წამყვანი ქართველთა ტომი — მატარებელი საერთო ეროვნული ენისა, რომელიც დარჩა შემდეგ საუკუნეებშიც ქართველი ერის ერთად-ერთ ენად როგორც ლიტერატურაში, ისე სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში.

მე-8 საუკუნეში ქართული ენა ლიტერატურულ და ოფიციალურ ენად ითვლება დასავლეთ საქართველოსთვისაც, რომელიც აღმოსავლეთ საქართველოსაგან პოლიტიკურად განცალკევებული იყო. ქართული ენა ვრცელდება მე-10 საუკუნეში ჩრდილოეთ კავკასიაშიც.

აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოს შორის ერთიანობის განმტკიცების ნიშნებით ჯერ კიდევ მე-6-7 საუკუნეში ქართულ ისტორიოგრაფიაში შემუშავდა და მტკიცდება კონცეპცია, რომლის მიხედვით მცხეთის დინასტიის დამფუძნებლის მეფე [illegible] სახელმწიფო ([illegible]) მოიცავს ლაზიკა-ეგრისს. პირველ ათასეულში ჩამოყალიბების პროცესში მეორე ერთობის შექმნის საფუძვლად უდევს ერთიანი ქრისტიანული საეკლესიო (ქალკედონიტური) ორგანიზაცია წარმოშობით [illegible], ერთ საერთო ტერიტორიაზე ნაწილობრივ დამკვიდრებული მოსახლეობის მიერ. ქართველი ტომების საეკლესიო გაერთიანების შემდეგ კულტურულ-რელიგიური [illegible] ძლიერდება, მაგრამ ამ საეკლესიო გაერთიანების პირობა და გადამწყვეტი მიზეზი—სახელმწიფოებრივი გაერთიანება უფრო ძლიერ გავლენას ახდენს ერის განვითარებაზე.

მეათე-მეცამეტე საუკუნეებში წარმოიშვა საქართველოს დიდი ფეოდალური სახელმწიფო, რომლის პოლიტიკურ ფარგლებში შედიოდა თითქმის მთელი კავკასია და რომელმაც საქართველოს ტერიტორიაზე მიმდინარე ნაციონალურ-კულტურული გაერთიანების პროცესში ჩაითრია სხვა ტომებიც. მაგ. ერთ-ერთი ბიზანტიელი მწერალი იოანე ცეცე მოწმობს, რომ იბერები, აფხაზები და ალანები ერთ ერს შეადგენენ, ხოლო მე-15 საუკუნის სომეხი ისტორიკოსი თომა მეწოფეცი ამბობს, რომ ქართველთა სახელი ე. ი. კულტურულ-პოლიტიკურად გაერთიანებული ქართველობა 8 „ენისაგან" შესდგება: საკუთრივ ქართველებისაგან, იმერლებისა, მეგრელებისა, სვანებისა, აფხაზებისა, მესხებისა, დვალებისა და ოსებისაგან.

ქართველი ეროვნული შეგნების განმტკიცების მაჩვენებელია შემდეგი ფაქტიც: 1083 წელს გრიგოლ „ბაკურიანის-ძე" პეტრიწონში (ბულგარეთში) აარსებს მონასტერს, — შემდეგში ქართული კულტურის ცნობილ ცენტრს, ადგენს მონასტრის წესდებას, რომელიც კატეგორიულად კრძალავს მონასტრის ძმობაში ბერძნების მიღებას, ამას სხვათა შორის გრიგოლი, რომელიც თუმცა წარმოშობით ქართველი იყო, მაგრამ დაიბადა და აღიზარდა ბიზანტიაში, ჰქონდა დიდი თანამდებობა (იყო ბიზანტიის იმპერიის დასავლეთ ნაწილის შეიარაღებული ძალების სარდალი) და თავიც დიდი ბიზანტი-იათვის.

მე-12 საუკუნეში ნაციონალურ კულტურული ერთობის შეგნებას ვერ არღვევს ქართველთაგან სხვადასხვა ქრისტიანული სარწმუნოების აღიარებაც კი. თამარ მეფის ცნობილ მხედართმთავრებს,—ძმებს მხარგრძელებს, რომლებსაც ძველი სომეხი ისტორიკოსები წარმოშობით ქართველად სთვლიან, ხოლო ძველი ქართველი მემატიანეები — სარწმუნოებით, იგივე წყაროები უწოდებენ სარწმუნოებით სომხებს (მხარგრძელები სომხურ-გრიგორიანულ ეკლესიას ეკუთვნოდნენ), ხოლო ეროვნებით—ქართველებს.

მე-17 საუკუნის დამდეგს მოსკოვის საარქივო დოკუმენტებში ნათქვამია, რომ „[illegible] ძმა წარმოშობით ქართველია... ხოლო თავად კი მუსულმანია", ესე იგი, მუსულმანობაც არ წარმოადგენდა შეუთავსებელ გარემოებას ნაციონალური ერთობის გარკვევის დროს.

ნაციონალურ-კულტურული ერთობის შეგნება არ გამქრალა საქართველოში გაერთიანებული ქართული სახელმწიფოს დაშლის შემდეგაც, არ გამქრალა იგი ქვეყნის უმძიმესი სამეურნეო და პოლიტიკური დაცემის პერიოდშიც კი. ასე მაგალითად, მე-17 საუკუნის ქართველი ისტორიკოსი გორგიჯანიძე მოგვითხრობს, თუ 1550 წელს როგორ გაინაწილეს ერთმანეთს შორის სულთანმა და შაჰმა საქართველოს სამეფო, ქართლი და კახეთი დარჩა შაჰს, ხოლო იმერეთი, ოდიში, აფხაზეთი, გურია და ლაზისტანი—სულთანს.

1790 წელს ქართველი მეფეებისა და მთავრების მიერ დადებული მოკავშირეობის ტრაქტატი, რომელიც ოფიციალური აქტის დაცული, ამბობს: ჩვენ—ქართლის, კახეთის, იმერეთის, ოდიშის ანუ სამეგრელოს, გურიის, მთელი ზემო და ქვემო ივერიის მფლობელნი, ერთმორწმუნენი და ერთ ენაზე მეტყველნი, ერთნი კათოლიკური ეკლესიის შვილნი, ვხედავთ იმ კეთილ ამბავს, რომ დავამკვიდროთ ჩვენს სამშობლოში მშვიდობა, გავავრცელოთ მასში აღმატებული სარწმუნოება, აღვაყვავოთ სიყვარული, რისაც გვაქადაგებს ჩვენი ქრისტიანული ენა და მჭიდრო ნათესაური კავშირით.

ამრიგად, ქართველი ერი, როგორც სხვა ერები, ყალიბდებოდა „ხანგრძლივი და რეგულარული ურთიერთ კავშირის შედეგად, ადამიანთა ერთად ცხოვრების შედეგად თაობიდან თაობამდე" (ი. სტალინი), მაგრამ ფეოდალურ ეპოქაში ენის, ტერიტორიის, კულტურის მხრივ გაერთიანებული საქართველო მოკლებული იყო [illegible], იმ „შინაგან ეკონომიურ კავშირს, რომელიც ერის ცალკეულ ნაწილებს ერთ მთლიანად აერთიანებს" (ი. სტალინი) და რომელიც მისთვის არ შეეძლო მიეცა ფეოდალურ წყობას.

ქართველი ერის ჩამოყალიბების დამთავრება მოდის „მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში, როდესაც ბატონყმობის დაცემამ და ქვეყნის ეკონომიური ცხოვრების ზრდამ, გზების განვითარებამ და კაპიტალიზმის წარმოშობამ დაამყარა შრომის დანაწილება საქართველოს ოლქებს შორის, საბოლოოდ შეარყია სამთავროების სამეურნეო კარჩაკეტილობა და შეაკავშირა ისინი ერთ მთლიანად.

იგივე უნდა ითქვას სხვა ერებზედაც, რომლებმაც ფეოდალიზმის სტადია გაიარეს და რომელთა ქვეყნებში კაპიტალიზმი განვითარდა". (ი. სტალინი).

აკადემიკოს ს. ნ. ჯანაშიას მოხსენება აუდიტორიამ დიდის ყურადღებით და შეუნელებელი ინტერესით მოისმინა.